

KAPITTEL 18

Rom for tru, von og kjærleik i Bredtveit fengsel?

Elisabet Kjetilstad Fengselsprest, Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt

Abstract: This chapter aims to explore a ritual practice which took place in a High Security prison for women in Oslo, known as «Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt». The women who participated had been invited to light candles placed in a heart formation in the church room of the prison. This experience serves as a starting point for elaborating on theories of «multiplicity», «space» and «heterotopia». The article then reflects on what this event may have meant for the women who were in prison serving their sentences. Further, theories on «space» reveals that Bredtveit prison consists of many rooms, physically, mentally, bodily and symbolically speaking. Michel Foucault has pointed out that institutions like prisons are «other rooms», heterotopias, which are based on discipline and use of power. Expanding on these critical perspectives, the article asserts that the ritual of lighting candles in the church may be regarded as an act happening within the heterotopia, where new rooms for healing and a sense of freedom are opened. Finally, the article elaborates on how the theory of multiplicity and the use of symbols such as the candle-lit heart formation, could open spaces of faith, hope and love for each woman, regardless of religious affiliation and belief.

Keywords: prison, ritual, multiplicity, space, heterotopia, love

Lyset i kyrkjerommet er dempa, frå CDspelaren strøymer roleg klassisk musikk. Kvinnene svaiaar lett til takten, somme strekkjer på kroppen og pustar djupt. Midt på golvet er telys som endå ikkje er tende, plasserte side om side, slik at dei dannar ei hjarteform. Eg seier: «Nåde vere med dykk, og fred frå Gud, vår skapar, frigjerar og livgivar. Her er me samla rundt lys som ventar på å bli tende. La oss først tenne tre av lysa: eit for tru, eit for håp, eit for kjærleik. Er det nokon som har lyst til å tenne det første lyset for tru?» «Gjernel!» seier ei av kvinnene. Ho kjem fram og tenner lyset. «Kan eg tenne for håp?» spør ei anna og kjem fram. Ved lyset for kjærleik kjem ei kvinne fram heilt av seg sjølv.

Eg seier: «No lyser 'tru', 'håp' og 'kjærleik' i rommet. De er inviterte til å vere med å tenne dei andre lysa i hjartet også. Å tenne lysa slik at hjartet kan skine, minner oss om at kjærleiken lever i oss og mellom oss.» Rommet er ope, den som vil, kan bli med i lysteninga, og alle kvinnene med unntak av ei går fram. Då dei andre spør om ho ikkje vil vere med, ristar ho på hovudet, smiler og seier: «Tusen takk. Det er ikkje min kultur å tenne lys, men det er godt å vere her og sjå at de gjer det.»

Forsiktige smil blir utveksla, to flyttar seg heilt inntil kvarandre og legg armane kring kvarandre, ei rettar på sjalet ho har på hovudet. Hjø henne som ikkje tende lys, blinkar det i ei tåre som renn nedover kinnet. Til slutt lyser alle telysa som eit hjarte i rommet.

Invitasjon

Lesaren er med dette invitert til å bli med inn i Bredtveit fengselskyrkje og lystenningsritualet som fann stad der ein kveld i november 2020. Eg som fører pennen, er prest i Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt (BFF) og er den som utforma og inviterte til dette lystenningsritualet. Lystenninga var eit liturgisk ledd under ei enkel kveldsgudsteneste, som også inkluderte musikk, ord frå Bibelen, refleksjon, bøn og velsigning. Me var samla i ei tid prega av korona, og av smittevernomsyn var det i denne tida kun mogleg å ha seks innsette til stades på samlingar. Kvinnene som kom til kyrkje denne kvelden, hadde meldt seg aktivt på. Dei kjende både meg og kvarandre godt og var frå ulike land, konfesjonar og religionar.

No, i etterkant av denne liturgiske hendinga, vil eg ved hjelp av teori reflektere over praksis. Eg vil gjere dette med nyfiken interesse for kva lystenningsritualet kan ha betydd for kvinnene som var til stades. Eg vil også sjå etter kva refleksjon over praksis saman med teori kan gjere med forståinga av BFF som stad. Kan me finne at den rituelle lystenningspraksisen opna for nye rom og erfaringar i BFF for den enkelte kvinne som sonar der, og i samspelet mellom kvinnene samla rundt lysa? Kan lystenningsritualet ha gitt mening for menneske som har andre livssyn og ei anna tru enn den kristne?

Relasjon og rom. Prestetenesta innanfor gjerda, midt i mangfaldet

Forankra i ordinasjonsløftet er eg som prest kalla til å ha «omsorg for hver enkelt», bere den enkelte «fram for Gud i bønn» og rettleie til eit liv «i kjærlyghet til Gud og nesten» (Den norske kyrkja [Dnk], 1992, s. 168–169). Samstundes med at eg i tråd med ordinasjonen inviterer til gudstenester med ord og rituelle handlingar forankra i kristen tru og praksis, finn tene-sta innanfor fengselsgjerda stad i ein mangfaldig kontekst, der menneske med ulik tru og ulike livssyn er samla. Dette kjem til dømes fram i samband med gudstenestefeiringar, når kristne (ofte frå ulike konfesjonar), muslimar, buddhistar eller «nons» sit side om side. Det kjennest viktig å ta omsyn til denne rike konteksten i forvaltninga av orda, rituala og sakramenta. Eg har som intensjon at menneske skal kunne finne noko for tru, noko for von, noko for kjærleik uavhengig av kva tru og livssyn dei har. Å tenne lys i hjarteformasjon kan me såleis sjå som eit forsøk på å invitere til ein rituell praksis som både er forankra i den kristne tradisjonen, som eg er ordinert inn i, og som er open for deltakarane sine ulike tolkingar.

Eg vil i dette kapittelet lene meg på teori som viser at staden er med på å forme både praksis og opplevinga av kva denne praksisen betyr. For å kunne undersøkje fengselet som stad samt det som hender i lystennings-ritualet, vil eg nytte omgrep som «rom» («*space*»), «heterotopi», «multiplisitet» og «det relasjonelle» som analytiske grep.

Innsteget til teologien og praksisen er at eg vil vere med å legge til rette for heiling og frigjerjing for menneske. For å kunne gjere dette går eg inn i prestetenesta med interesse for å sjå mennesket i ein relasjonell samanheng. Her er teorien om «multiplisitet», som me kan lese om i boka *Mangefoldet tro og sjælesorg* av Christine Tind Johannesen-Henry og Hans Raun Iversen (2019), til stor inspirasjon. Her vert det lagt til grunn at det alltid er meir å seie om eit menneske, verda og Gud enn det me kan sjå i første omgang, fordi menneske er multiple, mangfaldige. Sjølv om det enkelte, samansette mennesket er særlege, inngår det i relasjonar til andre menneske, omverda og Gud (Johannesen-Henry & Iversen, 2019, s. 13). I desse relasjonelle møta er menneske bundne saman som i eit nettverk, på same måte som jordstenglar er det (Johannesen-Henry & Iversen, 2019, s. 47–48). Johannesen-Henry og Iversen viser at det handlar om å vere i relasjonar til seg sjølv, andre menneske og dessutan til dei åndelege og eksistensielle sidene ved livet (Johannesen-Henry & Iversen, 2019, s. 33).

Dette relasjonelle menneskesynet gir gjenklang med mi erfaring og er spennande å ha med seg inn i den rituelle praksisen som finn stad midt i trus- og livssynsmangfaldet innanfor fengselsgjerdja. Det relasjonelle menneskesynet er vidare fruktbart frå eit sjelesorgsperspektiv og i samanheng med intensjonen eg som prest har om å invitere inn i relasjonelle rom der menneske kan komme i kontakt både med seg sjølv og andre menneske og med dei åndelege og eksistensielle sidene ved livet. Til dette høyrer ritual med som er viktige i ein sjelesorgspraksis (Grung et al., 2016, s. 41). Rituelle praksisar kan vere med på å motverke eksistensielt kaos, knyte individet til fellesskapet og gi hjelp til meistring og endring i livet (Danbolt & Stifoss-Hanssen, 2007, s. 58, 70). Når det er sagt, held Jone Salomonsen i boka *Riter* fram eit viktig perspektiv ved å peike på at dette ikkje alltid er tilfelle, då mange opplever kyrkja sine ritual som bleike, nedskorne og somme tider undertrykkjande (Salomonsen, 1999, s. 17, 84–85). Denne påminninga viser kor viktig det er at presten innanfor murane med aktiv varsemnd lyttar seg fram til praksisar for rituelle fellesskap i sjelesorga som kan gi hjelp, meining, oppreisning og styrke, og på same tida hugsar at praksis som fungerer fint for ein person, ikkje nødvendigvis kjennest rett eller naturleg for ein annan.

Bredtveit fengsel – rom i rom

I dag gir omgrepet «rom» uttrykk for eit viktig perspektiv i mange teoretiske disiplinar. I artikkelen «Interrogating the Secular» (2014) peikar Kim Knott på at det finst fysiske, sosiale, kulturelle, kroppslege og mentale rom (Knott, 2014, s. 40–42). Knott legg i artikkelen opp eit resonnement som får lesaren til å oppdage at ein stad, som til dømes BFF, har mange rom som er bundne saman, «a cluster of heterogeneous, contested, overlapping spaces» (Knott, 2014, s. 41). Det som skjer i rommet, er meiningsproduserande, dynamisk og i endring og kan analyserast langs ulike fysiske, psykiske og sosiale aksar, der kroppen som kjelde og ressurs er sentral (Knott, 2014, s. 40–41). Ein kan vidare seie slik Inger Marie Lid og Trygve Wyller gjer i innleiinga til boka *Rom og etikk. Fortellinger om ambivalens* (2017), at «rom er et verb, noe man gjør» (Lid & Wyller, 2017, s. 14).

Michel Foucault er ei sentral inspirasjonskjelde for dei fleste rombaserte tilnærmingane. Han peika på at rom formar oss på ein «langt mer grunnleggende måte enn vi tenker oss i det daglige, og det finnes noen spesielle rom, de andre rommene (heterotopiene), som former oss i særlig grad» (Lid & Wyller, 2017, s. 13). Fengsel er eksempel på «dei andre romma», der

menneske som «ikkje passar heilt inn», er plasserte med eksplisitt eller taus tvang. Foucault var svært kritisk til disiplinering og kontroll, som han såg praktisert i dei heterotopiske romma (Wyller, 2017, s. 29). Han viste at erfaringar av disiplin og den makta som ligg bak utøving av denne, så å seie er tatovert på kroppen (Knott, 2014, s. 40).

Mange innsette og tilsette har tatoveringar på kroppen, som somme tider vitnar om maktmisbruk og lågt sjølvbilete. Kvinner i fengsel ber på samansette erfaringar av å vere utsette og sårbare. Mange av dei er merka av livet sjølv gjennom vald og overgrep og ber på mykje skam som sit i kroppen (Dolonen, 2016). Vidare blir dei innsette prega av å vere i den heterotopien som dei for tida er plasserte i, Bredtveit fengsel, med ein streng maktstruktur som utspelar seg både fysisk, psykisk og relasjonelt.

For Foucault er «det andre rommet», heterotopien, eit rom som kastar eit kritisk perspektiv på det som er rundt og utanfor, og samfunnet. I forlenginga av dette er det interessant at Trygve Wyller i artikkelen «Glimt av en felles menneskelighet» (2017) peikar på at Foucault ikkje seier mykje om *korleis* det kritiske perspektivet blir forma (Wyller, 2017, s. 21–22). Wyller viser korleis ein kan bruke Foucault sine teoriar om det heterotopiske til å skape rom for det som ein kan kritisere heterotopien for å mangle, og slik oppdage «noen glimt av en felles menneskelighet» (Wyller, 2017, s. 21–22).

Rom for tru, von og kjærleik?

Inspirert av retninga i Wyller sitt arbeid saman med den øvrige teorien eg her har presentert, vil eg no, i etterkant av praksisen, følge spørsmålet vidare om den rituelle lystenningspraksisen kan opne for nye rom og erfaringar i BFF. Ved å knyte an til teori om rom samt Foucault sitt omgrep «heterotopi» spør eg om lystenningsritualet som fann stad i kyrkjerommet hausten 2020, kan vere ei forteljing om at andre rom i heterotopien BFF blir opna, enn dei romma som Foucault fann handlar om disiplinering og makt. Mi nyfikne undersøking av kva rom lystenningsritualet kan opne i og mellom menneske, får også hjelp og retning av teorien om det mangfaldige og relasjonelle synet på menneske og Gud.

Eg vil i det vidare leie tankane til sjøve kyrkjerommet der lystenningsritualet fann stad. Deretter vil eg sjå på den rituelle praksisen med å tenne lys i hjarteform. Ved hjelp av teori vil eg reflektere over lystenningsritualet som ein praksis der rom for erfaringar av heiling og oppreisning i relasjon til seg sjølv, andre menneske og til dei åndelege og eksistensielle dimensjonane

i livet kan opne seg. Eg vil vidare reflektere kring rom for møte som går djupare enn synlege og usynlege skiljeliner mellom menneska som er samla i kyrkjerommet til lystening. Eg går inn i denne drøftinga som prest på staden og er gjennom drøftinga interessert i å sjå kva rom sjølve presterolla både representerer og har moglegheit til å opne.

Kyrkjerommet: «Her går det an å tenkje»

Lystenningsritualet fann stad i kyrkjerommet i BFF. Dette er eit rom som skil seg frå andre rom i BFF fengsel både på fysisk, mentalt og symbolsk vis. Rommet har for det første interiør og utsmykking som er gjenkjenneleg frå kyrkjer i Noreg og verda. Her er altar med altarllys, altarring, døypefont, lysglobe, ja til og med ein solid preikestol. Rommet er stort, og det er høgt under taket. Her er også ei vakker altartavle.

Eg føreslår i det følgjande at kyrkjerommet inviterer til å opne fleire rom i heterotopien fengselet enn romma som Foucault peikte på handlar om disiplinering og makt. Vender me eksempelvis fokuset til altartavla, ser me at kunstnaren Maria Vigeland har måla eit mangfald av kvinnekroppar som arbeider på ulike vis: Ei kvinne hentar potetar, ei sit og syr, og ei les. Rundt kvinna i midten av biletet flokkar det seg mange barn, og over skuldrene har ho eit åk der det heng to tunge vassbøtter. Rett overfor kvinna står ein engel, og kvinna ser inn i ansiktet til engelen. Engelen strekkjer ut handa og det ser ut som engelen vil lette den tunge børa til kvinna. Nedover kvinna og engelen strålar det lys, og følgjer me strålane oppover, ser me at lyskjelda er jomfru Maria, som tronar i det høge med Jesus på armen. Møtet mellom engelen og kvinna som har tungt å bere, ser ikkje ut til å vere prega av kritikk og korrigering, men ser snarare ut til å opne eit relasjonelt rom for omsorg og ny styrke. Ny tru, ny von, ny kjærleik?

I refleksjonen over altartavla kan me oppdage at interessa for rom ikkje berre er teoretisk interessant, men handlar om levd liv og praksis. Her er kvinnekroppar i arbeid og i relasjonar til seg sjølve, kvarandre og Gud. Med sitatet «rom er et verb, noe man gjør» (Lid & Wyller, 2017, s. 14) får me teoretisk grunnlag for å kunne sjå at arbeidet og samhandlinga mellom kvinnene opnar nye rom i og rundt dei.

Mange innsette som kjem inn i fengselskyrkja, ser lenge på altartavla og seier at ho gjer inntrykk. Mange set også ord på at opplevingar av det fysiske kyrkjerommet gjer noko med dei både kroppsleg og mentalt. I tråd med perspektiva frå Kim Knott (Knott, 2014, s. 40–42) opnar det fysiske

rommet mange mentale, symbolske og kroppslege rom for innsette som kjem i kyrkja. Eg høyrer innsette seie: «Her er det høgt under taket, her går det an å tenkje!»

Høvet til å tenne lys er eit anna særpreg ved kyrkjerommet, då dette er ein praksis som berre er lov i dette rommet. Følgjer me tanken om at rom og handling heng saman, kan me forstå at praksisen med å tenne lys opnar nye rom. Etter at eg byrja som prest i fengselet, har eg sett ein sterkare rituell intensitet kring det å tenne lys enn det eg har erfart i andre samanhengar. Når eg reflekterer over dette, tenkjer eg at det sannsynlegvis er knytt til det å vere i fengsel, og at staden er med på å forme praksis og opplevinga av kva denne praksisen betyr. Eg føreslår følgjeleg at kontrastane mellom fengselskyrkja og dei andre romma i fengselet er med på å skape ekstra merksemd på lyset som blir tent. Å kunne tenne lys blir symbol på skilnaden mellom låste celledører og det store, opne rommet som lyset representerer både fysisk, mentalt og metaforisk.

På ein stad der kontrastane mellom romma er så tydelege, står også presterolla fram i eit ekstra sterkt lys. I staden for å praktisere «innlåsing» og «korrigerande samtalar» opnar presterolla rom som inviterer til det heilage (Knott, 2014, s. 44), og forvaltar rituelle praksisar som å tenne lys i tru, håp og kjærleik. Vidare opnar teieplikta for at innsette kan snakke om livet på ein annan måte enn dei kan med betjentar som jobbar i fengselet. Samtalane og møta blir «frirom». I boka *Spirit and Trauma. A theology of remaining* (2010) skriv Shelly Rambo om kallet til å vere til stades som vitne i menneske sine liv, og kor heilande denne funksjonen kan vere for menneske (Rambo, 2010). Eg tenkjer at mi rolle som prest i fengselet handlar om å følgje menneske i prosessane dei står i, uavhengig av tru og livssyn, uavhengig av om dei ynskjer å tenne lys eller ikkje. Med desse perspektiva kan ein sjå at presterolla kan vere med på å opne andre rom i heterotopien enn dei som med Foucault kan seiast å vere gjennomsyra av disiplinering og kontroll (Wyller, 2017, s. 29). Presten sin praksis kan slik lesast som ei maktkritisk gjerning.

Eit lys for den enkelte

Eg vil i den vidare refleksjonen over praksis sjå det enkelte lyset tent i lysteningsritualet som symbol for den einskilde deltakaren. Dette skjer på ein stad der mange kvinner ber på erfaringar frå vald og overgrep, og som følgje av dette lid av destruktiv skam (Dolonen, 2016). Som prest og

sjelesørgar med interesse for det rituelle spør eg om invitasjonen som kvinner med slike livserfaringar får til å tenne eit lys, kan bidra til å opne rom for erfaringar av heiling og oppreisning i relasjon til seg sjølv og andre menneske og til dei åndelege og eksistensielle dimensjonane i livet.

Skammen som mange valdsutsette menneske lever med, gjer at dei devaluerer seg sjølve og tenkjer: «Eg er ikkje verdt noko. Eg har ikkje livets rett. Eg blir ikkje teken imot av andre» (Follesø, 2003, s. 102). Skammen fortel med andre ord den enkelte at ho slett ikkje er noko lys i verda, men snarare bør skjule seg sjølv og sin flamme. Innsikter frå religionspsykologien viser oss at denne typen destruktiv skam også påverkar den skamfulle sitt gudsbiletet (Sundnes, 2015, s. 143). Der Luther spurde «Kor kan eg finne ein nådig Gud?», høyrer eg mange av kvinnene i fengselet seie: «Eg klarer ikkje å tru at Guds nåde og tilgjeving også gjeld meg. Det kjennest som om eg ikkje fortener å vere elska, verken av Gud eller menneske.» I ein samtale sa ei kvinne som sonar i fengselet, med reine ord: «Eg er redd for døden. Eg kjem til helvete.» Kvinna sin skambaserte identitet er at ho er forkasta, at ho ikkje er Guds barn.

Erfaringar frå mellom anna Modum Bad viser at presten med ord og rituell praksis kan spele ei stor rolle for sjølv- og gudsbiletet for menneske som har opplevd overgrep og lever med skam: «Det at presten på pasientens vegne og som Guds tjener protesterer mot overgrep og mishandling, kan være av avgjørende betydning for et menneske som tenker og tror at hans/hennes liv ikke har verdi» (Børresen & Bjønnes, 2001, s. 190). Å invitere kvinner med traume og skamerfaringar til å tenne sine lys i hjarteformasjon kan følgjeleg lesast som ei form for protest mot erfaringane av maktmisbruk, som mange av kvinnene har vore utsette for, og mot det lammande maktprega grepet skammen kan få som ein konsekvens av dette. I denne erfaringa kan rom opnast på så mange ulike vis om ein tenkjer langs fysiske, kroppslege, relasjonelle, mentale og symbolske aksar. Der kan ho som er bøygd ned og skjuler seg sjølv, reise seg opp, tenne sitt lys, ta plass i rommet og våge å lyse. Dei mange, overlappande romma for å kunne få slike heilande og frigjerande erfaringar kan opnast midt i heterotopien Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt.

Erfaringar av fellesskap

Det lysande hjartesympolet i fengselskyrkja denne novemberkvelden i 2020 vart forma av enkeltlys som stod side om side. Kvart lys som blei tent i lystenningsritualet, stod ikkje åleine, men høyrde saman med dei andre

lysa. Eg inviterer lesaren til å merke seg dette relevante perspektivet inn i ein kontekst der menneske som ber på mykje skam er samla, då forskning viser at skam kan føre til kjensla av å vere einsam og åleine i verda (Follesø, 2003, s. 102). Saman med ei slik eksistensielt erfart kjensle av ikkje å høyre til følgjer også det fysiske faktumet at ho som sit i fengsel, faktisk er avskoren frå fellesskap med menneske som betyr noko for ein.

Som tidlegare peika på i denne artikkelen er det mi oppleving at både staden ein er på, og erfaringane menneske ber med seg når dei kjem til fengselskyrkja, er med på å forme praksis og opplevinga av kva praksisen betyr. Følgjeleg trur eg at det å bli invitert til å tenne sitt lys i rekka av dei andre lysa kunne opplevast som ei meiningsfull rituell handling som opna nye rom i og mellom kvinnene. Kanskje fekk den einsame nye relasjonelle erfaringar av at det finst eit fellesskap, og at hennar lys er rekna med?

I praksisskildringa kjem det fram at ei av kvinnene ikkje kjende at det var naturleg å tenne lys. Kva med hennar plass i lystenningsritualet og i gruppa? Var ho ekskludert frå fellesskapet? Dei andre kvinnene inviterte kvinna eksplisitt med og kommuniserte slik at ho var rekna med. Hennar respons tilbake var prega av respekt for lystenninga, samtidig som ho forklarte sitt eige behov for å la vere. I tråd med Salomonsen si påminning om at ritual kan fungere undertrykkjande dersom det i gruppa blir tvang eller eit sterkt press til å delta (Salomonsen, 1999, s. 17, 84–85), er kvinna sitt nei til å delta i lystenninga viktig å legge merke til. Me kan forstå at invitasjonen frå gruppa ikkje kjennest som tvang, for ho held på sin fridom til å la vere å tenne lys. Med ord og kroppsspråk signaliserte ho eit ynskje om å få vere til stades og med i fellesskapet «på sin måte».

Møterom: glimt av det felles menneskelige

Altartavla i fengselskyrkja viser ei kvinne som står ansikt til ansikt med ein engel. Her er nærværet så sterkt at den som tek seg tid til å stoppe framfor altartavla, blir invitert inn i rommet mellom dei. Det ser ut til at kvinna ikkje berre representerer sine eigne byrder, rundt henne er også barna, rundt henne er dei ulike kvinnene i mangearta arbeid. Sjølv om kvar enkelt av kvinnene har sitt fokus og sine arbeidsoppgåver, synest det å vere relasjon, rom og samspel mellom dei.

Forteljinga om interaksjon og nærvær som altartavla formidlar, følgjer med inn i lystenningsritualet i fengselskyrkja. Med Foucault kan me sjå at kroppane våre er kjelde og ressurs for å produsere meining (Knott, 2014,

s. 40–41). Slik rom kan seiast å vere noko ein gjer (Lid & Wyller, 2017, s. 14), kan også kjærleiken haldast fram som ein praksis (Jeanrond, 2010, s. 5). På same måten som kvinnene i altartavla deler opplevinga av å skapa med hendene og synest å vere opne for erfaringar av nærvær, tende kvinnene og eg som prest lysa i hjartesympolet med hendene våre. Med vår kroppslege, rituelle praksis stilte me oss opne for at nye rom for erfaringar av kjærleik i, mellom og rundt oss kunne opne seg. Kan hende fekk ei eller to kvinner erfare at kjærleiken ikkje er ein fjern ide, men noko som me får ta imot og gi med hendene våre.

Kroppane som var samla kring lysa, er forskjellige, og kvar enkelt av oss vil ha ulike ord, forståingar og opplevingar av kva som skjedde i og mellom oss som deltok i lystenningsritualet. Det er for det første klare forskjellar mellom meg og dei andre kroppane som er samla. Desse skilnadane handlar både om at eg er fri medan dei andre er ufrie, og om dei ulike rollene som prest og gudstenestedeltakar har. Til presterolla ligg det defineringsmakt, då dei innsette vert inviterte inn i ein samanheng som i utgangspunktet er tett av meining om Gud og menneske, og dessutan om fortolking av at ritualet handlar om kjærleik. Med min prestekropp ber eg trua på at saman med våre kroppar er også forteljinga om Guds kropp på jorda i og med Jesus Kristus. Denne formidlinga skjer i eit mangfaldsrom der menneske med ulik tru og ulike livssyn er samla. Som ordinert spesialprest i det livssynsopne samfunnet er det viktig å navigere i dette mangfaldet på ein klok måte og stadig spørje seg kva evangeliet kan vere i denne settingen. Eg ynskjer å invitere til eit gudsteneste- og lystenningsrom der det er tydeleg kor eg kjem frå, samtidig som eg held fram at evangeliet om kjærleik handlar om å skape rom for møte som går djupare enn synlege og usynlege skiljeliner mellom oss.

Ut frå premisset om det multiple (Johannesen-Henry & Iversen, 2019, s. 13) er menneske samansette og meir enn si religiøse tilknytning åleine. Det skjer stadig at eit menneske finn gjenklang hjå eit anna menneske som ved første augekast kan verke svært ulikt ein sjølv. Kanskje deler ein ikkje religiøs tilknytning, men kjenner seg att i erfaringane av å feire høgtid? Kanskje opnar samtalar om tatoveringar ein har rom for gjenklang på tvers av alder, nasjonalitet, sosio-økonomiske og religiøse ulikskapar? Det relasjonelle menneskesynet opnar auga våre for å kunne sjå at det er mogleg å møtast, oppleve nærvær og gjenkjenning midt i det som ved første augekast ser ut til å skilje oss frå kvarandre.

Denne erkjenninga gjer noko med teologiske refleksjonar kring den rituelle praksisen i fengselet. Kva symbol vil eg hente fram? I mange liturgiske opplegg er det vanleg å setje telys saman til ein kross, som er eit særskilt kristent symbol. I praksisen skildra i denne artikkelen er det hjartesymbolet som får lyse. Ved å tenne lys i hjarteformasjon er kvinnene i Bredtveit fengselskyrkje inviterte inn i ein relasjonell og teologisk praksis som kan gi meining og gjenklang sjølv om menneska i rommet ikkje deler tru og livssyn. Ja det handlar om kjærleik, men kva det tyder, kan vere ope for den enkelte. Omgrepet «kjærleik» kan fyllast med spesifikke religiøse perspektiv henta frå eksempelvis kristen eller muslimsk teologi. Ordet «kjærleik» kan også brukast til å setje ord på allmenne erfaringar, som kan vere gjenkjennelege uavhengig av kva tru og livssyn ein har.

I lystenningsritualet kan nye rom for møte som går djupare enn synlege og usynlege skiljeliner, bli skapte. I heterotopien kan me få møtast som menneske, ja for å seie det med Trygve Wyller, få «glimt av vår felles menneskelighet» (Wyller, 2017, s. 19). Hjartet lyser opp kyrkjerommet og inviterer til at nye rom for heilande og frigjerande møte med seg sjølv, andre menneske og dei åndelege og eksistensielle sidene ved livet kan opne seg.

Samandrag

Eg har i denne artikkelen reflektert kring eit lystenningsritual som fann stad i Bredtveit fengselskyrkje hausten 2020. Eg har i etterkant sett på denne rituelle hendinga i lys av relevant teori og vore nyfiken på kva lystenningsritualet kan ha betydd for kvinnene som var til stades, og for forståinga av Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt som stad.

Det analytiske grepet er knytt til omgrepet «rom» (space). Her er teorien om at ein stad som BFF har mange rom som er bundne saman, sentral, med kunnskapen om at det finst både fysiske, kroppslege, relasjonelle, mentale og symbolske rom. Med følgjer også Foucault sin kritikk av at «dei andre romma», heterotopiane, i samfunnet vårt er tufta på disiplinering og makt. I drøftinga av lystenningsritualet har eg freista å vise at praksisen med å tenne lys i hjarteformasjon kan bidra til at andre rom i heterotopien vert opna, som inviterer til relasjonelle erfaringar av oppreisning og heiling i og mellom menneske i fengsel.

Eg har funne at denne praksisen kan lesast som ein maktkritisk praksis inn i heterotopien, då ritualet er med på å opne rom i heterotopien som

fengselet kan kritiserast for å mangle. Eg har vidare vist at presterolla i seg sjølv er viktig for at dei nye romma i heterotopien vert opna.

Som prest ber eg vitne om menneska sine liv i relasjon til Guds nyskapande kjærleik. Når det er sagt, kjem eg med forslag til ein rituell praksis som freistar å tolke det kristne evangeliet inn i eit mangfaldsrom, med intensjon å famne og gi mening også for menneske som har andre livssyn og ei anna tru enn den kristne. Inspirert av multiplisitetsteorien, som seier at menneske er mangfaldige, har eg halde fram at me som er samla kring lystenningsritualet, først og fremst møtest som menneske. I lystenningsritualet kan me få glimt av det felles sårbare menneskelege. Med varsemnd tenner kvar enkelt sitt lys, saman opnar me det symbolske rommet forma som eit hjarte, saman praktiserer me kjærleik. Denne praksisen rommar også fridomen til *ikkje* å tenne lys, dersom den enkelte ynskjer å ikkje gjere det.

I fengsel – tilbake til fengselet

Lystenningsritualet og gudstenesta har komme til ende denne kvelden. Kaffien er drukken og kakene etne opp. Når betjentane kjem for å hente dei innsette tilbake til avdelingen og cellene, seier ei av dei muslimske kvinnene: «Tusen takk for nå! Det var så herleg! No skal eg tilbake til fengselet.» Dette er ei spennande utsegn frå ei som er i fengsel, og som jo har vore i fengsel gjennom heile samlinga. Eg forstår utsegna som eit uttrykk for at andre rom i heterotopien fengselet er opna for henne, enn dei romma ho vanlegvis knyter til det å vere i fengsel. Rom som ikkje handlar om disiplinering og makt, men som inviterer til erfaringar av tru, av von, av kjærleik?

Referanser

- Borresen, A. J. & Bjønnes, I. M. (2001). Ritualer, symboler og symbolhandlinger i sjelesorgen. *Tidsskrift for sjelesorg*, 21(3), 185–197.
- Danbolt, L. J. & Stifoss-Hanssen, H. (2007). *Gråte min sang. Minnegudstjenester etter store ulykker og katastrofer*. Høyskoleforlaget AS.
- Den norske kyrkja. (1992). *Gudstjenestebok for den norske kirke 2: Kirkelige handlinger*. <https://www.nb.no/items/c8f804b63f77ad4e171e08b020299847?page=171&searchText=kirkelige%20handlinger>
- Dolonen, K. A. (2016, 14. desember). Kvinner har dårligere soningsforhold enn menn. <https://sykepleien.no/2016/12/kvinner-har-darligere-soningsforhold-enn-menn>
- Follesø, G. S. (2003). Skam og skyld. I T. Anstorp, B. I. Hovland & E. Torp (Red.), *Fra skam til verdighet. Teologisk og psykologisk arbeid med vold og seksuelle overgrep* (s. 100–134). Universitetsforlaget.
- Grung, A. H., Danbolt, L. J. & Stifoss-Hanssen, H. (2016). Sjelesorg på plass: På sporet av dagens sjelesorgpraksis i Den norske kirke. *Tidsskrift for praktisk teologi*, 33(1), 28–43. <https://doi.org/10.48626/tpt.v33i1.5188>
- Jeanrond, W. G. (2010). *A theology of love*. T&T Clark International.

- Johannessen-Henry, C. T. & Iversen, H. R. (Red.). (2019). *Mangefoldet tro og sjælesorg. Multiplicitet som vilkår for mennesker, møder og samtaler*. Eksistensen Akademisk.
- Knott, K. (2014). Interrogating the secular: A spatial approach. I J. Casanova, R. Van den Breemer & T. Wyller (Red.), *Secular and Sacred. The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law and Public Space* (s. 34–55). Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lid, I. M. & Wyller, T. (Red.). (2017). *Rom og etikk. Fortellinger om ambivalens*. Cappelen Damm Akademisk.
- Rambo, S. (2010). *Spirit and trauma. A theology of remaining*. Westminster John Knox Press.
- Salomonsen, J. (1999). *Riter*. Pax Forlag A/S.
- Sundnes, A. K. K. (2015). Hvor lenge, Herre? Vil du glemme meg for alltid? Religionspsykologisk kunnskap som ressurs i møte med livsødeleggende tro. *Tidsskrift for sjelesorg*, 35(2), 135–150.
- Wyller, T. (2017). Glimt av en felles menneskelighet. Om å oppdage normativitet med enkle teorier om rom og rommelighet. I I. M. Lid & T. Wyller (Red.), *Rom og etikk. Fortellinger om ambivalens* (s. 19–32). Cappelen Damm Akademisk.